

שיחות אל־יעזר

שיחות ומאמרי הגאון רבי אליעזר געלדצעהלער זצ"ל
ראש ישיבת 'אור ישראל'

פרשת תזריע-מצורע

גליון 12

להערות ותיקונים, ולקבלת השיעור מידי שבוע
נא לפנות ל sichoseliezer@gmail.com

לרוח ממללא°

אדם המעלה, ראשון למעשה בראשית

איתא במדרש (ויק"ר פי"ד א) אשה כי תזריע וגו' הדא הוא דכתיב (תהילים קלט, ה) 'אחור וקדם צרתני', אם זכה אמרין ליה את קדמת למעשה בראשית, אם לאו אמרין ליה יתוש קדמך שלשול קדמך עכ"ל. כלומר בבריאת האדם יש בחינת 'אחור', שנברא באחרונה, ויש בחינת 'קדם' שנברא בראשונה, וזה תלוי במעשיו אם זכה או לא זכה. וצריך ביאור, זה שהאדם נברא אחרונה פשוט הוא, כמבואר בסדר בראשית, שהאדם נברא ביום השישי לאחר מעשה שמים וארץ ומלואם, חיות עופות ודגים, אבל מה הכוונה 'אמרין ליה את קדמת למעשה בראשית'.

והביאור בזה הוא שיש שני מיני קדימות, יש דבר שקודם בזמן ויש קודם מצד ההכרח. כלומר לפעמים מקדימים בזמן את הדבר החשוב יותר כי הוא הראשית, אבל לפעמים אין הקדימה מעידה על חשיבותו אלא שבא בראשונה בהכרח, בכדי שתושלם התכלית, ואדרבה דוקא האחרון אחרון חביב. למשל אדם בונה בית, אין ספק שהסיבה לבניית הבית היא לגור בתוכו עם בני ביתו, אבל קודם שילך לגור בבית הוא צריך לכוון בור עמוק באדמה ולהניח בו יסודות, אח"כ לבנות כתלים, ואח"כ קירות פנימיות, רצפה, חלונות ודלתות, רק לאחר מכן יביאו מטה כסא שולחן ומנורה, והדבר האחרון שנכנס אל הבית הוא האדם ובני ביתו, לאחר שהכל מוכן ומזומן. שמא יבוא מאן דהו ויאמר שהאדם הוא האחרון בחשיבות, וחשוב ממנו השולחן והמנורה, והחשוב יותר הוא הבור שחצבו ליסודות, הלוא ודאי האומר כן לסכל יחשב. פשוט וברור

שהאדם הוא ראשון במעלה, וכל הכתלים והכלים לא באו אלא לשמשו ולצרכו, וכניסת האדם היא אמנם סוף מעשה אבל היא המחשבה תחילה, ובלי דירת האדם אין סיבה לכל הטרחות שלפניו. נמצא שבאמת דירת האדם קודמת לכל המעשים, והוא הראשית, אע"פ שקדמו לו שאר הדברים מפני ההכרח.

כן הוא גם בענין בריאת האדם. הקב"ה ברא כל העולם בששת ימי בראשית, והאדם היה האחרון שנברא ונכנס אל הבית הגדול והנפלא הזה. ובאמת בכוונת הבורא היה לברוא כל העולמות העליונים והתחתונים, כל ההרים והגבעות, היערות והמדבריות, הימים והנהרות ודגים שבים, חיות ובהמות שביבשה ועוף השמים, כל צבא מרום גבוהים ורמים, כל אלו ככלים והכנה ויסוד לתכלית הגדולה, והיא שיבוא יהודי ויקרא בשם ה' אל עולם, ויקדש שמו ית' בעולם השפל, ויבנה משכן לה' בליבו, ויכבוש את יצרו וישכין את השכינה בביתו בקדושה וטהרה, וילמד את בניו לעמול ולהבין התורה הקדושה שהיא חכמתו ית', ולצעוק ה' אחד. היהודי הזה הוא אמנם סוף מעשה, אבל במחשבה הוא תחילה.

אבל אם חלילה לא זכה האדם, והוא איש מגושם, עצל ויושב בטל, אוכל וישן כל היום כבהמות יער, הרי לא על חיים שכאלה נאמר שהוא 'במחשבה תחילה', ולכן אומרים לאדם שכזה יתוש קדמך, שהרי אם חיך הבזויים אינם אלא אכילה ושינה, בזה הרי באמת כבר קדמוך כל הרצים השפלים. ועל שכמותו נאמר 'ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל'. אבל אם זכה, שמקדש שם ה' ועוסק בתורה וכל חייו מתנהלים סביב ה'לבד הנשמה הטהורה', הרי הוא באמת קודם לכל מעשה בראשית, כי בשבילו ולמענו נברא עולם ומלואו.

והאמת הוא שאין הכוונה ב'לא זכה' דוקא לעבריין האוכל נבלות או מתעצל לקיים מצוות התורה. אלא יכול להיות יהודי שמתפלל שלש תפילות ביום, ובחור שלומד בסדרי הישיבה 'יוצא צו זיין', אבל הראש והלב שלו עסוקים וטרודים בדברים בהמיים כל היום, הוא מדבר בהתלהבות על אוכל משובח שאכל בחתונה אתמול, והשאיפות שלו הן שיהיה לו רכב מפואר ובגדים כאלה ושאר הבלים ונארישקייט, הרי איש כזה יתוש קדמו, שהרי אם אתה חושב שתכלית החיים וחובת האדם בעולמו זה הדברים הקטנים והבזויים האלו

שאתה מונח בהם, הרי אתה רואה את עצמך לא יותר מבהמה, ואם כן אתה אחרון לכל הבהמות.

אבל בחור שיש לו רצון להתרומם ולהתקדש, אף על פי שעדיין לא הגיע לידי כך, ולבו חומד לפעמים לדברים ארציים, אבל הוא מתייגע ומשקיע כוחות בעבודת ה', ללמוד ולהתפלל מתוך שמחה של מצוה ובכבוד ראש, ושואף תמיד להיטיב יותר את מעשיו, אדם שכזה הוא בבחינת 'זכה' שקדם לכל מעשה בראשית.

ובאכילה בפרט מתגלה קצת היכן לב האדם ושאיפותיו עומדים, כי הרבה פעמים רואים בחורים שזה עתה הניחו תפילין ואמרו 'לשעבד תאוות ומחשבות לבנו לעבודתו יתברך שמו' וכשמגיע אחר כך איזה אוכל טוב בארוחת צהריים דוחפים וחוטפים ממש כמו בגן החיות. הרי יש לנו כלל בהלכה אתי מעשה ומבטל דיבור, ולכן גם אם אמרת ה'לשם יחוד' של התפילין בכוונה, זה אינו מספיק למי שבאמת רוצה לזכות לבחינת 'קדם' לפני ה', ובחינת ראשון לכל מעשי בראשית, אלא צריכים גם לשעבד תאוות ומחשבות לבנו בפועל ממש.

והזמן שאנו עומדים בו גרמא לזה, שהרי המן החל לרדת בחודש אייר (ע' רש"י שמות טז, א), וכמו שדברנו בזה מהבני יששכר זי"ע (מאמרי חודש אייר א), במה שאמרו חז"ל (מכילתא בשלח מס' ויסע) לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן. ובודאי יש בזה מדרגות גדולות של אכילה לשם שמים, איננו מדמים בעצמנו שאנו אוחזים שם, אבל אסור להתנהג כמו חיה. בחור שלומד תורה ומתפלל צריך לשאוף להתרומם קצת, לאכול כראוי ולברך כראוי, ברוך אתה ה', אלקינו מלך העולם, פשוט לחשוב מה שאומרים.

הרי הולכים לטיש'ן אצל צדיקים, ואחת מעיקרי המטרות בזה הוא כמו שכתב הרמב"ם (הל' דעות פ"ו ה"ב) 'מצות עשה להדבק בחכמים ותלמידיהם כדי ללמוד ממעשיהם כענין שנאמר ובו תדבק, וכי אפשר להידבק בשכינה, אלא כך אמרו חכמים בפירוש מצוה זו, הדבק בחכמים ותלמידיהם וכו', ולאכול ולשתות עם תלמידי חכמים'. דהיינו שאינו מספיק ללמוד תורה ולהתפלל עם הרבי, אלא צריכים ללכת ללמוד ממנו איך יהודי אוכל, קודם כל מברכים

במתינות וכוונת הלב, איננו מדברים על כוונת אריז"ל, אלא פשוט לכוון פירוש המילות במה שמברכים לה', ולאכול בעדינות 'מיט אן איידעלקייט מיט אן ערליכקייט, נישט פרעסן ווי א גראבע יונג', ואם באמת מתדבקים בתלמידי חכמים ולומדים ממעשיהם, אין לך 'זכה' גדול מזה.

אם כן צריך להתבונן בענין זה, שתכלית בריאת העולם היה כדי שהאדם יהיה קודם לכל מעשה בראשית. ואיך עושים זאת, על ידי שהאדם נעשה משכן לה', ומקדש שאיפותיו ורצונותיו לה', ומקיים בפועל 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', בתוך כל אחד ואחד.

תפילה ברומו של עולם וברומו של אדם

בבריאת האדם נאמר (בראשית ב, ז) ויהי האדם לנפש חיה, ותרגם אונקלוס 'לרוח ממללא'. והאריכו בספה"ק (עי' רבנו בחיי ריש ויגש) שמכאן משמע שמה שמבדיל את האדם מכל בעלי החיים על פני האדמה הוא כח הדיבור שלו, במה שהוא 'מדבר', ולכאורה פשוט שאין הכוונה שיש לו יכולת לפטפט הבל ורעות רוח על הא ועל דא, אלא הכוונה לדיבורים נעלים בתורה ותפילה, זה הדבר העיקרי שעושה את האדם לבר מעלה, למשכן לה'.

תורה ותפילה אכן שניהם עושים האדם למשכן לה', אבל במהותם הם פועלים בדרכים הפכיים. בשעת התפילה האדם מתרומם ממצבו הגשמי והחומרי ומתקרב אל הקב"ה, כמו שנפסק בשו"ע (או"ח סי' צח) 'וכך היו עושים חסידים ואנשי מעשה, שהיו מתבודדים ומכוונים בתפלתם עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמות ולהתגברות כח השכלי, עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה, עכ"ל. וזה לא ספר של סיפורים, אם זה כתוב בשו"ע זה שייך באיזה בחינה לכל יהודי בכל הדורות, להתעלות מהעולם הגשמי, לנתק את עצמו מחומריות ולהתחבר לנשמה שבתוכו. ובזה התפילה היא עבודה מלמטה למעלה, שהאדם עולה אל ה' ומדבר אליו בלשון נוכח 'ברוך אתה ה'. זו עבודה שתובעת מהאדם להגביה ולקרב את עצמו אל הקב"ה.

לעומת זה תורה הוא באופן אחר, חז"ל אמרו (שבת קה). 'אנכי נוטריקון, אנא נפשי כתיבת יהבית', דהיינו שהקב"ה הכניס את עצמו כביכול לתוך התורה.

ולכן כשיהודי לומד תורה הוא מכניס את חכמתו של הקב"ה אל תוך מוחו ולבו הגשמיים. ולא עוד אלא השכינה יורדת ושורה עליו, כמו שאמרו חז"ל (תנדב"א רבה יח) 'כל תלמיד חכם שיושב בינו לבין עצמו וקורא ושונה, הקב"ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו', דהיינו ע"י עסק התורה הוא ממשיך הקדושה מלעילא לתתא.

אך דא עקא שהיצה"ר יודע כוחה הגדול של תפילה ולכן הוא מבלבל אותנו ומפריע לנו שלא נתפלל כראוי. הגמ' מספרת (ברכות ו:): 'ההוא גברא דקא מצלי אחורי בי כנישתא ולא מהדר אפיה לבי כנישתא. חלף אליהו, חזייה, אידמי ליה כטייעא. אמר ליה כדו בר קיימת קמי מרך, שלף ספסרא וקטליה'. רואים מזה שלא דבר חדש הוא שאנשים עומדים חוץ לביהכ"נ ומפטטים בעת התפילה, כבר לפני אלף וחמש מאות שנה הסתובבנו ב'פאליש', אבל צריכים לשמוע גערת אליהו הנביא 'כדו בר קיימת קמא מרך'. וכולנו שמענו המשל הזה אבל צריכים לחזור עליו שוב, כיון שזו באמת הנקודה כאן. אם היתה לך פגישה של כמה דקות עם נשיא אמעריקא, כמה זמן היית מכין את עצמך לפני כן, היית מדבר עם אנשים שמכירים אותו, איך לפתוח את הבקשה שלך, היית מקפיד על לבושך שיהא נקי ומכובד, היית מסדר אלף פעמים בראש כל אות והגה שיצא מפיך, והיית חושב האופן איך להודות לו באופן שלא תהא בגדר חנופה, אבל עדיין שלא תהא כפוי טובה, ואז היית גם מקבל בקשות מכל העסקנים הגדולים שיודעים שאתה נכנס לפני הנשיא, מה תוכל לפעול למען הכלל, לפדיון שבויים ושאר צרכי הקהילה. ולילה לפני שהיית נכנס לא היית יכול לישון מרוב רעדה, וארכבותיך דא לדא נקשן, והיית אומר כל תהלים לפני כן, היה עם פפיות שלוחי עמך, שלא אכשל בלשוני וכו'.

וכל זה הוא במציאות איך כולנו היינו מתנהגים. אבל הבה נתבונן, וכי נשיא אמעריקא יכול לתת לך חיים ובריאות, וכי יכול הוא לפתוח את לבך להבנת התורה, וכי יכול להבטיח לך נחת מהבנים שלך, וכי יכול לתת לך שמחת החיים אמתית, מה הוא כבר יכול, ס"ה כמה גראשין וכמה רשינונות, הא ותו לא. ואעפ"כ היינו מכינים את עצמנו. ק"ו בן בנו של ק"ו אלף ורבבות פעמים, כשעומדים לפני ממ"ה הקב"ה אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש, כמה אנו צריכים לכוון כל מילה שיוצאת מהפה, לא כוונת האר"י אלא כוונה פשוטה

של המילים שאנו מבקשים, בריאות נחת פרנסה וחברותא טוב, זה לא פשוט. עכשיו אכן יש לך חברים טובים, וכי תדע אם מחר תשא חן וחסד לפני הבריות ויהיו לך חברים, זה אינו פשוט בכלל, ותוכל בעצמך לראות שלפעמים קשה לאדם בענין זה וחייו אינם חיים. כמה צריכים לבקש על זה 'שים שלום טובה וברכה, חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך', פשוט לכוון בכל תיבה וכל מילה שאנו מוציאים בשפתינו. כשחושבים על המשל עם הנשיא הרי זה קל וחומר שאין עליו תשובה ממש, ואעפ"כ הגמרא שם דורשת הפסוק (תהלים יב, ט) 'כרום זלות לבני אדם' אלו דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בהן. תפילה עומדת ברומו של עולם, היינו שהיא מהדברים הגבוהים והנעלים ביותר שיש לנו ומ"מ בני אדם מזלזלין בהם. וזה לא התחיל מהיום, השטן מרקד בינינו כבר יותר מאלף וחמש מאות שנה, ושום דבר לא השתנה בזה, התפילה לא השתנתה, והאדם ג"כ לא השתנה, תפילה עדיין ברומו של עולם, ובני אדם עדיין מזלזלין בהם.

יש מקום לומר שכהיום יכולים להבין חשיבותו של כח התפילה יותר מבתקופות קדומות שעברו על כלל ישראל. שהרי מי שקרא ושנה קצת בספרי ימי ישראל נוכח לדעת שדברי בעל ההגדה 'שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו' אין בהם גוזמא כלל. היו גירושים ושמדות, עלילות דם ופוגרומים, כאן גלח שונא ישראל ושם פריץ עריץ שהתעלל ביהודים שבתחת ממשלתו, זה היה נורא ואיום בכל מקום ובכל זמן. וגם זולת הגזרות האכזריות, החיים עצמם היו קשים מאד. לדוגמא, הרי אף בחור כאן לכאורה לא הלך לישון בלילה ברעב כי לא היה לחם בבית, אבל אצל אבות אבותיכם זה היה בגדר מעשים בכל יום, אין לנו השגה בזה ב"ה מרוב שפע שיש לנו כהיום, אבל כך היה. וכל זה בלי לדבר על חולי ומגפה ושאר מרעין בישיני המתרגשים לבוא לעולם.

ולכן בזמנים קדומים הללו האדם היה עלול לחשוב שכל מה שחסר לו שיפתור לו כל צרותיו זה כמה גראשין לקנות עוף קטן או עז, ועוד כמה גראשין לקנות שטייול בשביל ילדיו, ועוד כמה גראשין לשחד בהם הפריץ או הגלח, ואז לא יחסר לו מאומה. אבל כהיום שבחמלת ה' עלינו אין לנו הרעב, והסיר ה' מאותנו מגפות שהיו בימים ההם, ואין לנו הפריץ, אנו מבינים שדברים הללו

אכן פותרים את הדברים הקטנים, אבל מי שיש לו עינים לראות ואזנים לשמוע מה שקורה סביבותיו יודע כמה תפילות אנו צריכים שנהיה בריאים ושלמים, וכמה סייעתא דשמיא אנו צריכים על כל צעד ושעל בחינוך הבנים, בפרנסה ובכל תחום אחר. ומי שיש לו מזח בקדקדו ואינו עומד להתפלל מתוך כובד ראש וכוונת הלב, הוא פשוט מאבד עצמו לדעת.

איתא מרבי פנחס קאריצער זי"ע דמציאות העולם היא שדברים פחותים יש כעפר ואבנים על פני האדמה, וכל מה שהדבר יקר יותר כך יש ממנו פחות. ולכן מיני מתכות ועצים יש פחות מעפר אבל יותר מנחושת, ונחושת מכסף, וכסף מזהב, וזהב מאבנים טובות ומרגליות. ולכן גם יש פחות בני אדם מחיות השדה, וישראל 'כי אתם מעט מן העמים', ושומרי תורה ומצוות פחותים מרשעים, ותלמידי חכמים עוד פחות, ויראי שמים עוד פחות מאלה, 'ראיתי בני עליה והן מועטין'. מסיים רבי פנחס'ל שהדבר הכי נדיר והכי יקר בעולם הוא יהודי שיודע להתפלל.

איני יודע בדיוק על איזה בחינות בתפילה הוא התכוון, אבל ודאי שאין לנו השגה ושייכות לזה, כי נראה מדבריו שיתכן יהודי תלמיד חכם וירא שמים ואינו יודע להתפלל. אבל גם אם אין לנו השגה בזה מ"מ דבריו הם דברי אלקים חיים ונוגעים אלינו, והאמת הוא שגם בדורנו אנו, גם הדרגה הכי פשוטה של 'לדעת להתפלל' היא דבר יקר מפז ומפנינים מרוב נדירותו. ואין הכוונה לדעת כוונות גדולות, אלא פשוט לעמוד להתפלל מתוך הכנעה ושבירת הלב, להתפלל מתוך הסידור עם כוונה בפירוש המילות, להתפלל מתוך התלהבות וברען, להתבונן שהוא עומד לפני ה' ומדבר אליו בלשון נוכח 'ברוך אתה ה'', זה המדרגה של תפילה שמצפים מכל אחד מאתנו. וזהו דבר שאנו יכולים לעמוד בו, ומי שיתבונן לפני מי הוא עומד להתפלל יוכל להגיע לזה.

רבנו יעקב בעל הטורים כותב תוכחה לבניו, וז"ל והזהר כשאתה מתפלל שלא תחשוב בשום דבר ובשום ענין אפילו לדבר מצוה, אלא לדבר תפלה לבד. כל טורח שאתה טורח באדמה בחרישה ובזריעה הוא כדי להוציא ממנה פירות, כן כל שאדם טורח בענייני גופו הוא כדי לקיים הנשמה, ופרי מעשה כל היום עת התפילה, עכל"ק. כלומר, כמו בעבודת השדה בכדי שהאדם יוכל לקטוף פירות הוא צריך קודם לחרוש ולזרוע ולנכש ולעמול בזיעת אפיו עד שהארץ

תצמיח פירות, כך בכדי שהאדם יתקרב אל ה' וימלא חובתו בעולמו הוא 'לעמל יולד', בין ע"י עסק התורה ובין בעבודת המידות ומלחמות היצר, ובזה יבוא אל המלך כדת, ותכלית כל עבודת האדם בכל יום, היינו זמן קצירת הפירות שלו, הוא בזמן שעומד לפני קונו. וכמו שאדם שהתייגע ביגיע כפיו, ובהגיע עת הקציר נתרשל מלצאת אל השדה והלך לישון, הרי הוא ממש שוטה שמאבד כל עמלו וכל טרחו לריק, כן הדבר הזה, כמה כואב לראות בחור שבאמת השקיע כוחות ולמד בהתמדה ובשקידה, וראוי לעמוד לפני המלך ולקצור הפירות של אותו היום בקרבת אלקים, 'פרי מעשה כל יום עת התפילה', אבל אז מזלזל בתפילתו ומפטפט בחוץ, הרי ממש על זה מתפללים 'למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה'.

'מכתם לדוד שמרני אל כי חסיתי בך' (תהלים טז, א), פירש רש"י דבר קדוש ונורא וז"ל 'דבר אחר, מכתם לדוד לשון עטרה, כמו כתם, שמשמע דבר זה היה רגיל לומר דוד, 'שמרני אל כי חסיתי בך' והיה לו כעטרה, עכ"ל. דהיינו שדוד המלך ע"ה אומר, עשיתי לי כתר יקר מאד, והוא 'שמרני אל כי חסיתי בך', שהיה רגיל לומר תמיד, כל מבטחי הוא רק בך, בלעדיך איני יכול לעשות כלום. אם הקב"ה עוזר לי אהיה בריא ויהיה לי כת, ואם הקב"ה עוזר לי אוכל ללמוד ולהבין ויהיו לי חברים ויהיה לי הצלחה בכל, הכל תלוי ועומד ב'שמרני אל'. זה היה העטרה על ראש דוד לכבוד ולתפארת.

זהירות בשמירת הלשון

כל ימי אשר הנגע בו יטמא טמא הוא בדד ישב מחוץ למחנה מושבו (ויקרא יג, מו). בזוה"ק (ח"ג נג). איתא מאן דאית ליה לישנא בישא צלותיה לא עאלת קמיה קודשא בריך הוא. והסברא בזה פשוטה, כמו שאם יביאו למלך מטעמים כאשר אהב, בשר שמן ויין משובח על צד היותר נעלה, אבל יגישו אותם בקערות מטונפות ומלוכלכות, בוז יבוזו לאותם מגישי מנחה ולכלב ישליכון אותו, כן הדבר הזה. כמו שטיט וצואה נחשבים לכלוך לפני מלך גשמי, לאין ערוך מזה משוקץ ומאוס פה שדיבר סרה על יהודי, ולא יעזרו כל צחצוחי שינים וכל נתר ובורית בעולם לנקות ריח רע שנודף ממנו בעולמות העליונים,

ולכן גם אם התפילה הוא ממש בשלמות, אבל הכלי שרת הוא מטונף ואינו ראוי לעלות על שולחן מלך מלכי המלכים.

בריש מסכת כלים מונה התנא כל דרגות אבות הטומאה מהקל אל הכבד, כולנו יודעים שמת הוא הטומאה החמורה שיש, אבל דרגה אחת למטה ממנו, היינו הטומאה הכי חמורה שיש בדבר חי, הוא המצורע. והאמת שיש דבר אחד שהמצורע חמור ממת, והוא שמצורע משולח מג' מחנות, והמת אינו אסור אלא במחנה שכינה. והביאור בחומר טומאתו הוא שחז"ל מלמדים (ערכין טו:): שצרעת באה בעון לשון הרע, 'מאי דכתיב זאת תהיה תורת המצורע זאת תהיה תורתו של מוציא שם רע', ומי שמדבר סרה על יהודי ועושה פירוד בכלל ישראל והוציא עצמו מן הכלל, 'בדד ישב' כי חסר לו מחלק הישראל שבו, לכן צא טמא אומרים לו. ואע"פ שכהיום אין לנו ניסים גלויים לראות נגעים יורדים על מספרי לה"ר, אבל 'מראה עמוק מן העור', בפנימיות נפשו הוא רקוב ונשמתו לוקה בצרעת, ומספר לה"ר גם בזמן הזה הוא מחוץ למחנה'דיג, ובדד ישב'דיג.

יש הטועים לחשוב שלשון הרע הוא איזה חידוש של החפץ חיים, ויש טועים יותר שהזהירות מלשון הרע הוא איזה הידור וחומרא, ואחד אומר לעצמו, אולי אצל חסידים לא הקפידו בזה כל כך, ועוד הוא יודע כמה סיפורים של שארפע חסידים. אין סיבה להשיב לדברי הבל הללו, ד'אל תען כסיל כאיולתו' כתיב, אלא ראוי לכל אחד מכם בשבת זו¹ שילמד הגמרא בערכין (טו-יז) שמדבר

¹ צריך זהירות רבה שלא לאבד בשבת את כל מה שהשיגו במשך ימי השבוע. והדבר הנכון הוא שבערב שבת אחר הצהריים תלכו לנוח, לפעמים בחור עייף מכל השבוע, וצריך לאגור כוחות לקראת שבת, בליל שבת או ללמוד או ללכת לטיש, ובשבת בבוקר להשתדל להשכים קום ללמוד קודם התפילה. העיקר הוא לנצל את יום השבת לדברים רוחניים. בספה"ק כתוב (תנדבא"ר פ"א) שבת יעשה כולו תורה. וידועים דברי הלעכאוויטשער זי"ע על דברי חז"ל (שבת ק"ג:): 'שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול', שא"א לומר דמיירי בדיבורים שאינם ראויים, וכי בימות החול יש איזה היתר לדבר דברי הבל וריק, אלא הכוונה שלא יהא דיבורך של קודש של שבת כדיבורך בחול, דהיינו שבשבת הדיבורי תורה ותפילה צריכים להיות במדרגה אחרת ונעלית יותר.

בענייני לה"ר, ממש דברים נוראים. כתוב שם שנגעים באים על לשון הרע, וכל המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר, ומגדיל עוונות עד לשמים, וראוי לסוקלו באבן, ואמר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור בעולם. הגמרא ממשיכה שם ודורשת הפסוק 'ואין יתרון לבעל הלשון' (קהלת י, יא), לעתיד לבא מתקבצות כל החיות ובאות אצל הנחש ואומרות ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל, אתה מה הנאה יש לך, אומר להם וכי מה יתרון לבעל הלשון, מה הנאה יש לבעל הלשון כשהוא מדבר לשון הרע. אלה הם דברי חז"ל, גמרות ערוכות, לא מלוקט מספרי מוסר ומשלים של זמנינו.

ומי שחושב שאצל החסידים לא הקפידו בזה, גילה בעצמו שלא קרא ולא שנה בספרי חסידות מימיו. הרי כמה מזהירים גדולי החסידות שקדושת האדם תלויה בברית הלשון, וש"א לנו לקיים המצוות אלא 'בשם כל ישראל', ומי שמדבר לה"ר הוא בעלמא דפרודא וא"א לו להתפלל, ושהצדיק הוא בחינת לא הביט און ביעקב. ומי שראה פעם 'א חסיד פון אמאהל', היה יודע שראו רק במעלת חבריהם ולא חסרונם וק"ו שלא העלו על שפתם דיבורים בגנות ישראל חלילה.

אחרי שתלמדו הגמ', כדאי מאד לעיין ברמב"ם סוף הל' טומאת צרעת (פט"ז ה"י) שכתב שם דברים נפלאים וז"ל 'ועל עניין זה מזהיר בתורה ואומר השמר בנגע הצרעת, זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים בדרך. הרי הוא אומר התבוננו מה אירע למרים הנביאה שדיברה באחיה, שהיתה גדולה ממנו בשנים, וגידלתו על ברכיה, וסכנה בעצמה להצילו מן הים, והיא לא דברה בגנותו, אלא טעתה שהשוותו לשאר נביאים, והוא לא הקפיד על כל הדברים האלו שנאמר והאיש משה ענו מאד, ואף על פי כן מיד נענשה בצרעת. קל וחומר לבני אדם הרשעים הטפשים שמרבים לדבר גדולות ונפלאות. לפיכך ראוי למי שרוצה לכוין אורחותיו, להתרחק משיבתן ומלדבר עמהן כדי שלא יתפס אדם ברשת רשעים וסכלותם וכו' עכ"ל.

בשבת זכור כולנו מקפידים לשמוע כל אות ותג של ה'זכור' מפי בעל קורא וקוראים כמה מילים פעמיים לצאת כל הדעות, וטוב שכך. אבל אל לנו לשכוח 'זכור' אחר, והוא משש זכירות תמידיות, שנזכור תמיד 'זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים' (דברים כד, ט), וגם יש לנו לזכור הק"ו של הרמב"ם, שהרי בדרך כלל כשאנו שומעים זאפטיגע לה"ר, זה אינו בענין איזו דקות של מדרגות בנבואה שחסר בחברנו. אלא הכוונה מתחילה הוא להשפיל ולבזות פלוני ולהתכבד בקלונו ולהוציא עליו שם רע, ואולי לצחוק על חשבוננו, הלא הדבר חמור לאין ערוך ואין קצבה ממעשה מרים הנבואה שאין לנו השגה בכלל בדיבוריה.

שורש ענין לשון הרע ותיקונו

זאת תהיה תורת המצרע ביום טהרתו והובא אל הכהן (ויקרא יד, ב). העצה למי שדיבר לשון הרע היא לבוא אל הכהן. וצריך להבין מה מיוחד בכהן לטהר טומאת צרעת ופגם לה"ר. ובהקדם יש להתבונן, מה הסיבה הפנימית שאדם מדבר לשון הרע. והענין הוא, שלשון הרע הוא אמצעי בשביל האדם לנשא את עצמו מעל חבריו, דהיינו, אני רוצה להרגיש גדול ומכובד מכל החברים שלי, אני רוצה לעשות עסק מעצמי וכולם ידברו ממני כמה שאני טוב וחכם ומתמיד ומבין גדול בכל עניני העולם. אבל יש לי פראבלעם, הבחור ההוא יש לו מעלה שאין לי, והוא אולי לומד יותר טוב ממני, ואולי מתפלל יותר טוב ממני, אוי וויי מה יהיה, אם הלה בסדר וטוב מי יסתכל עלי, לכן הוא לוקח המעלות המיוחדות שיש לפלוני ומשפיל אותן, ועיי"כ מזלזלים בו, ושוב אני עולה לגובה.

והראיה שזו הסיבה, שתראה שאין כל געשמאק ותאוה לדבר לה"ר על מי שאתה לא מכיר או שהוא לא בחבורתך, אבל בחור בישיבה שלך, בפרט בכתה שלך, ובפרט שיש לך קצת 'קנאת סופרים' עליו, איז שוין אן אנדערע מעשה. ומשל למה הדבר דומה, למי שעומד על גבו של חבירו בכדי שהוא יעלה לגובה, כן המספר לה"ר רומס את חברו תחת רגליו ועיי"כ חושב שכבודו עולה למעלה ויחזיקו ממנו יותר. אמנם חוץ מהרוע והרשע הכרוך בזה, זו סתם טעות

דמעיקרא. תתבוננו סביבכם ותיווכחו לראות, האם מי שמדבר לשון הרע על חבריו נעשה יותר גדול בעיניכם. נ"ל שדייקא להיפך, על אדם כזה מסתכלים בלעג ובבוז ואין לו שום ערך אצל חבריו, 'ער איז א ביליגע מענטש', ולעומת זה בחור שמתנהג עם איידלקייט ואינו מדבר גבוהה גבוהה, נושא חן וחסד בעיני אלקים ואדם. ולכן עצה טובה קמ"ל, אם אתה באמת רוצה שיכבדו אותך תשמור פיך ולשוניך לדבר רק טוב. סגולה נפלאה.

אהרן הכהן היה אוהב שלום ורודף שלום (אבות פ"א מ"ב), ומידתו מדת הוד (זוהר ח"א רנו:), ומדת הוד ענינה שאהרן הכהן הבין שכל ההוד והפאר שיש לו הוא מהקב"ה, 'הוד והדר תשוה עליו', ואפילו כשיש לאדם איזו מעלה אין לו מה להתגאות בה, כי היא מהודו של השי"ת עליו ואינה שלו. וכשאתה מבין שהמעלות שיש לך אינן שלך, תבין גם כן שהמעלות שה' חלק לחברך גם הן מהוד ה' עליו, א"כ אינך צריך להשפיל אותו ולבזותו, אדרבה תן הודאה לה' על חלקך בחיים. ואז ע"י ההתבוננות ראשונה במדת ההוד תשיג מדרגה עליונה בהוד, והוא להודות לה' על הטוב שנתן לך. וכך נעשה האדם אוהב שלום ורודף שלום.

ולכן הטהרה של מספר לה"ר הוא ללכת לכהן, ואין המטרה סתם להידחף אצל שולחנו גרידא, אכן צריך להידחף בשולחנו של הכהן, אבל כדי ללמוד ממנו עבודת ה'. הכהן הוא מסטרא דחסד (זוהר ח"ג קמו. ועוד), ואינו מתגאה בעצמו, וזה צריכים ללמוד אצלו. וזה כח מיוחד שיש לכהן כמש"כ 'תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו, בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון' (מלאכי ב, ו). כי על ידי שמדתו הוא החיים והשלום, לכן עולה לא נמצא בשפתיו, שיש לו כח לראות הטוב בכל יהודי, וכך גם להשיב רבים מעון. והעבודה הזו של הכהן שרואה טוב וחסד בכל יהודי זה מטהר את בעלי לה"ר מצרעתם בפנימיות ובחיצוניות. וע"י שהמצורע לומד ענין ההוד והשלום, הוא חוזר ומתאחד עם אחיו ומותר לו לבוא בקהל ישראל. לכן תלמידי ר"ע - שנגזרה עליהם אסכרה על שלא נהגו כבוד זה בזה - פסקו למות בל"ג בעומר, שהוא נגד מדת הוד שבהוד, כי ע"י שמתבוננים ולומדים מדת ההוד לעומקו מבינים להזהר בכבוד חברך כשלך, ועי"ז פסקו למות.

בגמ' שם בערכין (טו): איתא 'אמר רבי חמא בר' חנינא מה תקנתן של מספרי לשון הרע, אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה שנאמר מרפא לשון עץ חיים וכו'. רבי אחא ברבי חנינא אומר סיפר אין לו תקנה, שכבר כרתו דוד ברוח הקדש, שנאמר יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות. אלא מה תקנתו שלא יבא לידי לשון הרע, אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה וכו', ע"כ. ר' אחא בר חנינא אומר שלעסוק בתורה זה טוב מאד, אבל מי שכבר הוציא לה"ר זה כמו ששחט את חברו, או כמי שזרק חץ בחברו, ואת הנעשה אין להשיב. ובאמת זה הרבה יותר גרוע מחץ, שהרי חץ יכולים לזרוק עד למקום מוגבל, אבל לשון הרע הולך בכל העולם. ואם בזמן חז"ל היה בחינה של חברך חבא אית ליה ולשון הרע הלך ונתפרסם לאט לאט על פני הארץ, בזמן הזה כמה צריכים אנו להיזהר שלא ניכשל חלילה בלשונונו, כי בדקות קצרות לה"ר שנאמרה כאן בחשאי מתפרסמת בכל קצוי תבל, וחץ שחוט לשונם. ואם יש איזה השתדלות שיש לנו לעשות זה 'מה תקנתו של אדם שלא יבוא לידי לה"ר, ילך ויעסוק בתורה', כי מי שמונח ראשו ורובו בעסק התורה בהתמדה ובחשק, אינו משים לבו להבלים ושטויות ולשיחות בטלות כאלה, כי הוא עוסק בדברים נצחיים ואמתיים, ולכן מי שאינו רוצה להיכשל, העצה הכי טובה זה להשקיע את עצמך בתורה כעצת ר' אחא.

והעיקר הוא לילך אל הכהן, ללמוד ממנו ולהתבונן בדרכיו ולהתדבק במעשיו, איך צריך לשמוח בטובת חברו, איך ליתן ולהעניק גם לחברו, ולא להיות עסוק להשפיל ולבזות אחרים, כי כשאדם משפיל את חברו הרי הוא משפיל בזה את עצמו. ועל ידי שנלמד הסוגיא בערכין ונלמד הרמב"ם בעיון ונכניס הדברים אל ליבנו, נזכה לטהרה משמים ותפילותנו יתקבלו לרצון.